

« zurück blättern vor »

KRANIEC subst. m., ab 1426; auch *kranec*, *kroniec*. **1)** ‘Schmuck auf der Spitze von etw.; wahrscheinlich Dekoration aus Stoff, die an Wänden oder als Vorhang am Bett aufgehängt wird’ – ‘ozdoba zawieszana na szczycie czegoś; prawdop. tkanina dekoracyjna zawieszana na ścianach lub jako zasłona przy łóżku’: 1426 MMAe XVI nr 991, STP *Tectura faciat in modum crinalis in vulgari crancz.* o [LBel.] (1583) 1961 InwMieszcz nr 243, SPXVI *firanki 3 zielone, harasewe; kraniec harasewy, listwowany strzępkami.* – (SŁA), STP, SPXVI. **2)** ‘Binde, Band’ – ‘przepaska, opaska’: ca. 1475 PF V 29, STP *Cranecz redimiculum.* o 1561 Leop Iob 30/18, SPXVI *Od mnoftwá ich kázi sie odzienie moie / á nieináczey iáko kraniec około szynie [capitio tunicae] obthoczylu mie.* o 1564 BielKron 34v, SPXVI *uczyniwszy kraniec złoty s kwiáty co napiękniefszych farb ná kftatt korony / przywiáñezsz iá złotá sznurą [...] do niego / áby sie tho społu y czápká spodniá [...] dzyerzáto.* o 1951 Kryń.J.Towarozn. II 199, DOR *Skóry na spody: na podeszwy, na zelówki, fleki, krance, wkładki do podkówek, napiętniki itd. otrzymuje się z ciężkich i średnich skór wołowych i krowich.* – (SŁA), STP, SPXVI, L, SW (stp.), DOR. **3)** ‘Ende, Grenze, Kante, Rand; auch übertr.’ – ‘koniec, kres, granica, krawędź, brzeg, kraj; też przen.’: 1562 WypRkr 28, SPXVI *Kraniecz i opafanie o kolo bieretka z lanczufka złote^{ego}.* o (†1696) 1728 Pot.Arg. 817, L *Nie może się obaczyć, nie może do końca Dorachować Poliarch tak krętego krońca.* o (1703) 1705 Chrośc.Job 96, L *O naznaczony morze się oprze *kroniec (kraniec), Aż będzie światłu i ciemnościom koniec.* o 1826 SK VII 7-8, SJAM *Jeden obtok, jak senny tabędz na jeziorze, / Pierś ma białą a złotem malowane krańce.* o (1832–1833) 1949 Słow.Maria 150, DOR *Na świata kraniec pójdę wzgardzony, tułacz, wygnaniec, spokojnej szukać mogiły.* o (1891) 1899 Witkiew.S.Szt. 418, DOR *W “Wieczerzy” Leonarda da Vinci wyraz i gest są doprowadzone do ostatnich krańców wyrazistości i jasności.* o (1897) 1949 Prus Far. I 219, DOR *Za tłąką aż do krańca horyzontu ciągnęły się czerwone piaski pustyni.* o (1907) 1914 Zap. G.Ptak II 80, DOR *I Adam odczuł, że nie rozumieją się, że stoją na dwóch krańcach bardzo, bardzo odległych.* o 1951 Brosz.Feliet. 55, DOR *Istotnie znaleźliśmy się nieomal na krańcu świata. Była to tak zwana głęboka prowincja.* – (SŁA), SPXVI, CN, TR, L, SWIL, SW, LSP, DOR. **4)** ‘Rad, Kreis, Scheibe, Schild’ – ‘koło, krąg, obwód, tarcza’: 1567 BielSat N, SPXVI *Iefli doftátek kolas / ftáwiay ie fowito / Ofypuy ie z obu stron / by ich nie przebito. Opátrzywszy iuz dobrze / dobrą spráwą száńce / Wielkieu y máley strzelbie / poczýniacie krańce [!]. Tám wedlug proporcyeu / poftánowić działá.* o 1636 Żebr.Ow. 165, L *Trzy było nocy wytrwać, by się poftykały rogi, i *krańcem zeszyły, ut corrent et efficerent orbem.* o 1638 Otw.Ow. 451,

L *Niz kraniec swój miesiąc napelni dwa razy, Wróćę ia się do ciebie.* ◦
[LBel.] 1643 Arch. 60, L *Refy, które są tak dla ozdoby, iako i mocy działa,
zowią pospolicie krańcami.* – SPXVI, L, SWIL, SW (stp.). **5)** ‘Kranz, Krone’
– ‘wieniec, korona’: [hapax] 1600 BzowRóż 103, SPXVI *y gwiazdy wŹszytkie
co iášnieyŹsze / Źkupily Źię ná głowę iey [Matki Boskiej] w krániec bárzo
Źwietny / y otoczywŹzy iá / uczynili nád niá koronę.* – (SŁA), SPXVI, L, SW
(stp.). **6)** ‘der oberste (hölzerne) Kranz der Ausmauerung eines Brunnens’
– ‘(drewniany) brzeg otaczający obmurowanie studni’: TR, L, SW sowie
BAN. ◊ **Var:** *kranc* subst. m., 1426 MMAe XVI nr 991, STP – (SŁA), STP,
SW, DOR; *kraniec* subst. m., ca.1475 PF V 29, STP – (SŁA), STP, SPXVI,
CN, TR, L, SWIL, SW, LSP, DOR; *kroniec* subst. m., (†1696) 1728 Pot.
Arg. 817, L ◦ [LBel.] (1703) 1705 Chrośc.Job 96, L – L (zan.), SWIL, SW
(stp.). ◊ **Etym:** **1)** mhd. *kranz* subst. m., ‘Kranz, eigentl. und bildlich’, LEX.
2) nhd. *Kranz* subst. m., ‘runder, gewundener Kopfschmuck; Feier- und
Festschmuck (auch aus Stoff); kranzartige Umfassung; Kreis; Kranz am
Wagenrad’, GRI. ◊ **Konk:** *brzeg* subst. m., bel. seit 1291, STP, zuerst geb.
MAÇZ, nur für Inh. 3; *granica* subst. f., bel. seit 1205, STP, zuerst geb.
MAÇZ, nur für Inh. 3; *wieniec* subst. m., bel. seit 1564, MAÇZ, zuerst geb.
MAÇZ, nur für Inh. 5. †*kres*, †*ryfa*. ◊ **Hom:** †*kranc*. ◊ **Der:** *krańcówka* subst.
f., ‘Fischernetz’, [hapax] (1583) 1961 InwMieszcz nr 248, SPXVI; *krańcowy*
adj., †1891 Kras.A., SW, zuerst geb. L; *krańczyzna* subst. f., ‘ein Landsteil,
der sich an den äußeren Grenzen befindet’, [hapax] vor 1902 Jeż, SW, zuerst
geb. Sw, nur für Inh. 3; *krańcówka* subst. f., ‘Wendepunkt; erste oder letzte
Station einer Straßenbahn oder eines Busses’, [hapax] 1961 Exp.Illustr. 78,
DOR, zuerst geb. DOR. ❖ Der Übergang zum Inhalt 3 ist wohl in der
Spezialisierung zu ‘äußerer Rand eines Kranzes, eines Kreises’ zu sehen, vgl.
Inhalt 4. Siehe auch †*kres*.

« zurück blättern vor »